

ALEKSANDRA DZIAK

KSZTAŁCENIE POLONISTYCZNE W ŚRODOWISKU CYFROWYM

Współczesny rozwój społeczeństwa informacyjnego ma swoje odbicie niemal w każdej dziedzinie życia człowieka XXI wieku. Widoczne jest to także w zakresie edukacji. Sławomir Jacek Żurek określając cyfrowe wyzwania polonistyki podkreślił bardzo wyraźnie, że „[...] jako dyscyplina badawcza i przedmiot refleksji dydaktycznej musi [ona] nadążać za rozwojem cywilizacyjnym, który obecnie w znaczącej mierze związany jest z ekspansją technologii cyfrowych”¹. Opisane tu przeobrażenia kulturowe będą zatem implikować zupełnie nowy rodzaj edukacji, która uwzględni i wykorzysta potencjał cyfrowych narzędzi. Chodzi tu o e-kształcenie, czyli specyficzną formę i organizację „kierowanego procesu uczenia się i nauczania odbywającego się za pośrednictwem mediów elektronicznych”².

Celem niniejszego artykułu będzie więc ukazanie sposobów zastosowania metod e-kształcenia w edukacji polonistycznej. Dokumentem uprawniającym do podejmowania tego rodzaju działań jest podstawa programowa, której zapisy podkreślają konieczność zdobywania m.in. takich umiejętności przez ucznia, jak „posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym także dla wyszukiwania i korzystania z informacji”³.

Dr ALEKSANDRA DZIAK – Katedra Dydaktyki Literatury i Języka Polskiego, Instytut Filologii Polskiej KUL, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: adziak@kul.pl

¹ S. J. Żurek, *Cyfrowe wyzwania polonistyki*, w: *e-polonistyka 2*, red. A. Dziak, S. J. Żurek, Lublin 2012, s. 8.

² A. K. Staniśławska - Miszk, *e-nauczanie*, [w:] *Kompendium e-Edukacji*, [online:] <http://www.czn.uj.edu.pl/kompendium/?q=node/65>, [dostęp: 2013-02-27].

³ *Podstawa programowa z komentarzami. Tom 2. Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, [online:] http://www.men.gov.pl/images/stories/pdf/Reforma/men_tom_2.pdf, s. 15, [dostęp: 2013-03-12].

Szkoła – według zapisów podstawy programowej – powinna „przygotować uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym [...]”⁴ oraz stworzyć odpowiednie warunki „wychowania [...] do właściwego odbioru i wykorzystania mediów”⁵.

Kolejną przesłanką, która wskazuje na możliwość zastosowania e-kształcenia w edukacji polonistycznej, jest rozwój koncepcji pedagogiczno-psychologicznych, których założenia w ostatnich latach obecne są w edukacji. Chodzi tu przede wszystkim o strategię behawiorystyczne (Barrhus Frederic Skinner), kognitywne, konstruktywistyczne (Jean Piaget, Seymour Papert, Lew Siemionowicz Wygotski, Jerome S. Bruner) i uzupełniające je założenia teorii konektywizmu (George Siemens)⁶. Zakłada ona, że „[...] samo uczenie się i wykreowana w ten sposób wiedza jest zróżnicowana, a proces uczenia się zależy od źródeł informacji. Główną umiejętnością w tym przypadku będzie zdolność do powiązań (*connections*) pomiędzy poszczególnymi źródłami, ideami i koncepcjami. Bieżąca wiedza jest bilansem wszystkich powiązanych działań poznawczych. Podejmowanie decyzji jest również czynnością poznawczą, która prowadzi do rozwoju globalnej wiedzy”⁷.

Zdaniem Zbigniewa Megera te właśnie założenia wskazują, że „trzy kluczowe teorie nauczania – behawioryzm, kognitywizm i konstruktywizm – można i należy dostosować do współczesnego, stechniczowanego środowiska edukacyjnego”⁸. Badacz konstatuje, że koniecznością staje się organizowanie „pracy grupowej i edukacji zdalnej w każdym miejscu i w każdym czasie. Unikanie behawioralnych programów i organizowanie społecznościowej edukacji w małych grupach, gdzie powszechnie będą wykorzystywane narzędzia kognitywne, jest dzisiaj nie tylko wyzwaniem czasu, ale także trendem pokazującym przyszłość edukacji online”⁹.

⁴ Tamże, s. 16.

⁵ Tamże.

⁶ Bardzo szczegółową analizę strategii edukacyjnych stosowanych w praktykach kształcenia na odległość Autorka zamieściła w książce *Edukacja polonistyczna w dobie dygitalizacji*, Lublin 2012.

⁷ Z. M e g e r, *Od behawioryzmu do konektywizmu współczesnego e-learningu*, „Eduk@-cja. Magazyn edukacji elektronicznej” 2012, nr 1, [online:], http://wyrwidab.come.uw.edu.pl/ojs/index.php/eduakcja/article/download/53/34+&hl=pl&gl=pl&pid=bl&srcid=ADGEESg8YvXtPQvuoqAG4HUSTq0LJ_aq-Oj_jNFUt0u8GoWLhMcPJ9--jxErzq7nR_pMDSRb4v3HR3PL-Gy72H4L6cY7ywjqaJ1BeixJo471vwGaPwkXEOb8I1pFh3bsfFhOUOfmH7NM&sig=AHIEtbQkzlny98VpvoO4XZO7ELzhp2Kc3g, s. 24, [dostęp: 2013-03-15].

⁸ Tamże.

⁹ Tamże.

W przypadku nauki zdalnej decydujący wpływ na miejsce i czas pracy oraz dobór odpowiednich metod i środków dydaktycznych posiadają dwie podstawowe odmiany form e-kształcenia¹⁰. Pierwsza z nich to **kształcenie synchroniczne** (ang. *synchronous learning*), „w ramach którego uczniowie i nauczyciele muszą być w tym samym miejscu i czasie (tradycyjne nauczanie) lub w różnych miejscach w tym samym czasie”¹¹. Druga forma organizacyjna to **kształcenie asynchroniczne** (ang. *asynchronous learning*), które „nie wymaga od uczestników posiadania stałego połączenia w czasie rzeczywistym, ponieważ udostępniane materiały są niezależne od czasu i położenia”¹². W tym przypadku uczestnicy procesu dydaktycznego pracują w niezależnych przedziałach czasowych, bez bezpośredniego nadzoru nauczyciela¹³. Obie te formy: „[...] chcą zbliżyć się w swej strukturze do najbardziej efektywnej formy kształcenia, jaką jest kształcenie pod bezpośrednią opieką nauczyciela, pragną wykorzystać takie metody i formy nauki, które pozwolą na stworzenie warunków kształcenia bardzo zbliżonych do panujących w klasach rzeczywistych”¹⁴.

Kolejna odmiana organizacyjna pracy w e-kształceniu polonistycznym – **uczenie kierowane przez nauczyciela** – „zakłada bezpośrednią, bieżącą kontrolę prowadzącego zajęcia [...] nauczyciela nad przebiegiem procesu uczenia się i rzeczywistą interakcję między nim a studentem”¹⁵. Tego rodzaju synchroniczna współpraca może zostać przeprowadzona w modelu wirtualnej klasy (ang. *virtual classroom*)¹⁶, której realizacja: „[...] wymaga stałej obecności przynajmniej jednego nauczyciela, który jest aktywnie włączony do tego samego medium komunikacyjnego co studenci, mogąc inspirować dyskusję, moderować jej przebieg i motywować studentów do podejmowania i rozwią-

¹⁰ Szczegółowe omówienie cech procesu dydaktycznego i jego elementów składowych (takich jak: e-uczeń, e-nauczyciel, założenia teoretyczne, cele kształcenia, treści kształcenia, zasady dydaktyczne, formy organizacyjne pracy, metodyka, środki dydaktyczne, ocenianie) w e-kształceniu polonistycznym Autorka umieściła w książce *Edukacja polonistyczna w dobie dygitalizacji*.

¹¹ *Synchronous Learning (Kształcenie synchroniczne)*, [w:] *Leksykon e-nauczania*, red. R. Tadeusiewicz, R. S. Choraś, R. Rudowski, Łódź 2007, s. 53-54.

¹² S. J u s z c z y k, *Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów*, Toruń 2002, s. 130.

¹³ Por. *Asynchronous Learning (Kształcenie asynchroniczne)*, [w:] *Leksykon e-nauczania*, s. 14-15.

¹⁴ J u s z c z y k, *Edukacja na odległość*, s. 139.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Por. *Synchronous Learning (Kształcenie synchroniczne)*, w: *Leksykon e-nauczania*, s. 54.

zywania problemów wynikających z planu nauczania. [...] można stwierdzić, że VC [wirtualna klasa] jest to przestrzeń nauczania on-line, w której realizowana jest interakcja pomiędzy nauczycielem i uczniami”¹⁷.

Wytworzenie tzw. kultury uczenia się, która uwzględnia wspólne dla całej grupy cele edukacyjne oraz „reguły postępowania, wzorce zachowań i obyczaje służące współdzieleniu się wiedzą”¹⁸, jest niezbędne, by proces e-kształcenia polonistycznego stał się wspólnym doświadczeniem społecznym i poznawczym¹⁹. Oferuje ono wówczas możliwość rozwijania kompetencji komunikacyjnych oraz kształtowania odpowiednich cech osobowości osoby uczącej się w naturalnych warunkach, jak na przykład: odpowiedzialność, samodyscyplina czy umiejętność współpracy.

Cechy charakterystyczne zdalnej organizacji pracy, czyli dowolność czasowa, dystans pomiędzy uczestnikami procesu i indywidualizacja kontaktów, tworzą naturalne warunki dla rozwijania odpowiedzialności za zadanie własne i zadanie grupy. Charakterystyczne cechy komunikacji zdalnej – szybkość komunikacji, werbalizm komunikatów, asynchroniczność komunikacji – tworzą określoną przestrzeń kontaktów międzyludzkich na odległość. Są to warunki właściwe do kształtowania umiejętności komunikacyjnych w Sieci – w warunkach tradycyjnych ze względu na sztuczność sytuacji są nieefektywne²⁰.

Aktywności osób uczestniczących w e-kształceniu grupowym polegają przede wszystkim na „wspólnej pracy wszystkich członków grupy nad jednym zadaniem”²¹ lub „indywidualnej pracy każdego studenta nad wybranym elementem zadania, a następnie wspólnym scaleniem wypracowanych efektów”²² oraz „indywidualnej pracy nad wskazanymi zadaniami w połączeniu z dyskusją i oceną osiągniętych wyników”²³. Wpływają one w sposób bezpośredni na dobór odpowiednich metod kształcenia, które w dużej mierze

¹⁷ *Virtual Classroom (Wirtualna klasa)*, w: *Leksykon e-nauczania*, s. 59.

¹⁸ A. K. S t a n i s ł a w s k a, *W poszukiwaniu optymalnego modelu kształcenia przez Internet. Metody projektowania kursów zdalnych*, [online:] http://puw.pl/sites/default/files/content_files/zasob_do_pobrania/337/referat-kielce-k-stanislawskiej.pdf, s. 5, [dostęp: 2013-03-12].

¹⁹ Por. tamże.

²⁰ Por. J. B e d n a r e k, E. L u b i n a, *Kształcenie na odległość. Podstawy dydaktyki*, Warszawa 2008, s. 168.

²¹ S t a n i s ł a w s k a, *W poszukiwaniu optymalnego modelu kształcenia przez Internet*.

²² Tamże.

²³ Tamże.

polegają na działaniu i poszukiwaniu oraz aktywnym dialogu, np. dyskusje, wspólne rozwiązywanie problemów lub zadania mające na celu określony rezultat²⁴.

Omówione powyżej formy organizacyjne polonistycznego e-kształcenia mają bezpośredni wpływ na dobór metod pracy z uczniami²⁵. Zgodnie z definicją metoda kształcenia to „systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniami, umożliwiający osiągnięcie celów kształcenia, inaczej mówiąc, jest to wypróbowany układ czynności nauczycieli i uczniów realizowanych świadomie w celu spowodowania założonych zmian w osobowościach uczniów”²⁶. W związku z tym można stwierdzić, że metody kształcenia mogą dostarczać odpowiedzi m.in. na pytania, w jaki sposób postępować w procesie nauczania-uczenia się, jakie czynności powinny zostać wykonane i przy użyciu jakich środków dydaktycznych, aby zrealizowane zostały efekty określone w celach kształcenia polonistycznego²⁷.

Wincenty Okoń zwraca uwagę, że wśród metod nauczania, stosowanych w tradycyjnym systemie kształcenia, można wyróżnić cztery grupy, którym odpowiadają właściwe rodzaje uczenia się. Są to metody podające (uczenie się przez przyswajanie), metody problemowe (uczenie się przez odkrywanie), metody waloryzujące (uczenie się przez przeżywanie) oraz metody praktyczne (uczenie się przez działanie)²⁸.

Zdaniem Józefa Bednarka i Ewy Lubiny, metody stosowane w procesie e-kształcenia nie różnią się w sposób znaczący od tych, które obecne są w jego odmianie tradycyjnej. Najważniejsze różnice tkwią w swoistości narzędzi komunikacyjnych stosowanych w edukacji na odległość²⁹. Ich specyfika wpływa na obecność bardzo ważnego składnika e-metod kształcenia, jaką jest interakcja osoby uczącej się z nauczycielem lub z innymi uczniami³⁰. Należy zatem podkreślić, „że tendencje rozwojowe metod pracy zmierzają ku wzbogaceniu o interakcję pomiędzy uczestnikami procesu”³¹.

²⁴ Por. tamże.

²⁵ Wybrane fragmenty tej części artykułu pochodzą z opublikowanej w 2012 r. książki pt. *Edukacja polonistyczna w dobie dygitalizacji*.

²⁶ W. O k o ń, *Metoda nauczania*, [w:] t e n ż e, *Nowy słownik pedagogiczny*, wydanie dziesiąte uzupełnione i poprawione, Warszawa 2007, s. 245.

²⁷ Por. J u s z c z y k, *Edukacja na odległość*, s. 57.

²⁸ Por. O k o ń, *Metoda nauczania*.

²⁹ Por. B e d n a r e k, L u b i n a, *Kształcenie na odległość*, s. 153.

³⁰ Por. tamże, s. 168.

³¹ Tamże.

Oprócz tego niezbędnym elementem każdej e-metody kształcenia, której obecność wpływa na ocenę wartości danego sposobu postępowania dydaktycznego jest to, jak dalece przyczynia się ona do aktywności i samodzielności osoby uczącej się³².

Dobór odpowiednich metod e-kształcenia polonistycznego, które spełnią swoje zadania w postaci realizacji odpowiednich celów edukacyjnych, powinien zostać uzależniony od założeń teoretycznych tej formy edukacji. Koncepcja kształcenia konstruktywistycznego zakłada, że: „Uczenie i nauczanie konstruktywistyczne jest uczeniem i nauczaniem problemowym. Rozwiązywanie autentycznych problemów w rzeczywistych kontekstach wymaga od studenta prowadzenia wnikliwych badań, przewidywania alternatywnych rozwiązań oraz współpracy z innymi. Uczenie się w dużej mierze polega na współdzieleniu wiedzy. [...] Uczenie i nauczanie konstruktywistyczne jest aktywnością społeczną. Podkreśla się fakt, że nie tylko wiedza ma charakter społeczny, ale także proces uczenia się musi być szczególnym rodzajem społecznych interakcji, polegającym na współdzieleniu wiedzy i doświadczenia poprzez pracę w grupach i dyskusję – głównie w oparciu o metodę studium przypadku i metodę projektów”³³.

W związku z tym należy wyeksponować w metodyce e-kształcenia polonistycznego metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy, które opierają się głównie na klasycznej metodzie problemowej.

Druga cecha e-kształcenia wynikająca z jego założeń teoretycznych, czyli przesłanka o konieczności uwzględnienia kontekstu społeczno-kulturowego w procesie dydaktycznym, implikuje wybór metod opartych na aktywnym dialogu pomiędzy jego uczestnikami. „Właściwości kształcenia zdalnego w większym stopniu wspierają aspekt dialogowości w uczeniu się, można bowiem w pełni wykorzystać brak ograniczeń czasowych w internecie (a tak charakterystycznych dla systemu klasowo-lekcyjnego)”³⁴. Dialog będzie się łączył z takimi metodami, jak e-dyskusja czy e-pogadanka, które reprezentują grupę metod asymilacji wiedzy.

Nie można także pominąć konieczności realizacji założenia teorii e-kształcenia mówiącego o stosowaniu zdobytej w procesie kształcenia wiedzy w praktyce i w oparciu o doświadczenie osoby uczącej się. Tu doskonale sprawdzą się e-metody praktyczne, związane m.in., z realizacją zadań cwi-

³² Por. J u s z c z y k, *Edukacja na odległość*, s. 57.

³³ S t a n i s ł a w s k a, *W poszukiwaniu optymalnego modelu kształcenia przez Internet*.

³⁴ B e d n a r e k, L u b i n a, *Kształcenie na odległość*, s. 172.

czebnych³⁵. W przypadku e-kształcenia polonistycznego niezmiernie istotna będzie także grupa metod eksponujących wartości (co wiąże się bezpośrednio z realizacją polonistycznych celów kształcenia), będących podstawą takich składników osobowości ucznia, jak: „uczucia, a szczególnie uczucia wyższe, przekonania światopoglądowe, postawy, system wartości i charakter”³⁶.

Mimo że najbardziej odpowiednimi metodami w e-kształceniu są te, które polegają na rozwiązywaniu problemów i pełnej aktywizacji uczniów, to w procesie dydaktycznym uwzględnia się także te sposoby pracy, które w klasycznym systemie edukacji są określane jako tradycyjne metody podające lub asymilacji wiedzy. Wśród nich wymienia się: wykład, pracę z książką, pogadankę heurystyczną oraz dyskusję³⁷. Sprzyjają one „kształtowaniu tych stron osobowości, których funkcja koncentruje się na poznawaniu rzeczywistości, a więc jej historii, współczesnego stanu i przewidywaniu – na podstawie wnioskowania – jak ta rzeczywistość może się zmienić”³⁸.

Konieczny jest zatem namysł, w jaki sposób metody te można zaadaptować w polonistycznym procesie dydaktycznym umieszczonym w przestrzeni wirtualnej. Zdaniem Bednarka i Lubiny, to właśnie one „przyjęły się znakomicie w nauczaniu zdalnym”³⁹, ponieważ cechy dystynktywne internetu umożliwiły przekazywanie w bardzo przystępny sposób gotowych materiałów dydaktycznych „od prostych plików tekstowych, poprzez większe fragmenty materiału, fragmenty książek, prezentacje, materiały wizualne, aż po zaawansowane pakiety przygotowane za pomocą zaawansowanej technologii, e-booki czy wideokonferencje”⁴⁰. „Jednocześnie warto zauważyć, że podkreślane od wielu lat przez psychologów kształcenia i metodyków nauczania zasady wielokanałowości percepcji bodźców i obustronnej aktywizacji półkul mózgowych można realizować w kształceniu zdalnym także za pomocą metod podawczych. Wydaje się nawet, że porównanie możliwości stosowania tych metod w warunkach kształcenia tradycyjnego i na odległość wskazuje na większe możliwości tych ostatnich”⁴¹.

³⁵ Por. W. O k o ń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 2003, s. 270-274.

³⁶ Tamże, s. 269.

³⁷ Por. tamże, s. 255-261.

³⁸ Tamże, s. 268.

³⁹ B e d n a r e k, L u b i n a, *Kształcenie na odległość*, s. 169.

⁴⁰ Por. tamże.

⁴¹ Por. tamże.

Przykładem potwierdzającym powyższe stwierdzenie będzie **e-wykład** (wykład internetowy). Można wyróżnić dwie jego kategorie. Pierwszy z nich – wykład online – prezentowany jest w sposób synchroniczny w sieci i uwzględnia „jednoczesny transfer obrazu, głosu i innych danych na przykład w postaci prezentacji multimedialnej. Przekaz dwustrumieniowy pozwala również na jednoczesny odbiór obrazu wykładowcy i prezentacji na oddzielnych monitorach”⁴². Ta odmiana e-wykładów implikuje aktywną postawę słuchacza, który ma możliwość wejścia w interaktywny dialog z nauczycielem (poprzez odpowiednie narzędzia komunikacyjne). Wykład asynchroniczny, reprezentujący drugą kategorię e-wykładów, jest umieszczony na stronie WWW, co stwarza możliwość jego wielokrotnego odbioru w dowolnym czasie i dowolnym miejscu⁴³. W obrębie wyżej wymienionych kategorii wykładów internetowych można wyróżnić wiele rodzajów. I tak na przykład wykład w postaci slajdów prezentacji multimedialnej spełnia postulat wielokanałowego przekazu informacji poprzez „czytelny tekst, wzbogacony grafiką i dźwiękiem, niekiedy animacją lub fragmentem filmu”⁴⁴ i służy do przedstawienia ustrukturyzowanej wiedzy, która jest gotowa do przyswojenia⁴⁵. Kolejną odmianą e-wykładu to jego postać strumieniowa⁴⁶, będąca synchronizacją przekazu audio „z tekstem, mapami, obrazami, sekwencjami wideo oraz z normalnymi stronami WWW, które są zmieniane na życzenie prowadzącego wykład”⁴⁷. Oprócz tego w zakresie e-wykładów funkcjonują także tzw. podcasty lub videocasty, będące „swego rodzaju audycją dostępną przez Internet w postaci odcinków w plikach audio [...] oraz wideo”⁴⁸.

Kolejną e-metodą asymilacji wiedzy, którą można wykorzystywać w kształceniu polonistycznym na odległość, jest praca z **e-tekstem**. I choć w tradycyjnym systemie edukacji coraz częściej odchodzi się od metody pracy z książką, ponieważ szybkość, „z jaką zmienia się cywilizacyjny zasób wiedzy, sprawia, że podręcznik przestaje być już nie tylko głównym, ale

⁴² W. K w i a t k o w s k a, *Sztuka prowadzenia wykładów w Sieci*, w: *Technologie informacyjne w warsztacie nauczyciela*, red. J. Migdałek, W. Folta, Kraków 2010, s. 172.

⁴³ Por. tamże.

⁴⁴ Tamże, s. 174.

⁴⁵ Por. tamże.

⁴⁶ Por. B e d n a r e k, L u b i n a, *Kształcenie na odległość*, s. 164.

⁴⁷ K w i a t k o w s k a, *Sztuka prowadzenia wykładów w Sieci*, s. 174.

⁴⁸ Tamże, s. 175.

nawet zasadniczym źródłem informacji⁴⁹, to e-kształcenie „wydaje się szansą na przywrócenie wiodącej roli tekstu źródłowego, dostępnego na wyciągnięcie ręki każdemu, kto siedzi przed komputerem”⁵⁰. Internet oferuje e-uczestnikom procesu dydaktycznego kontakt z materiałami, które udostępniane są na portalach i platformach edukacyjnych, na specjalistycznych stronach WWW, czy w wirtualnych bibliotekach⁵¹. Coraz częściej same podręczniki funkcjonują w wydaniach internetowych⁵².

Kolejna metoda w tej grupie to **e-pogadanka**, której odmiana tradycyjna jest definiowana jako „dialog nierównoprawnych stron: nauczyciela, który w zasadzie stawia pytania różnie rozbudowane i ucznia, który odpowiada; nauczyciela, który wie, do czego zmierza każde pytanie i jakiego logicznego ciągu jest składnikiem i ucznia, który tego nie wie”⁵³. Tego rodzaju metoda (wykorzystująca takie narzędzia elektronicznej komunikacji, jak m.in.: forum, czat, komunikator, wideokonferencja) powinna być stosowana w sytuacjach, gdy omawiany materiał dydaktyczny nie kwalifikuje się do prezentacji w czasie e-wykładu lub podczas pracy z e-tekstem, a jednocześnie jest zbyt obszerny, by przekazać go w pracy metodą problemową (jak to się może zdarzyć w przypadku analizy i interpretacji dzieła literackiego)⁵⁴. O skuteczności e-pogadanki decyduje postawa samego nauczyciela, który w toku jej przebiegu powinien minimalizować liczbę zadawanych pytań, tak by to uczniowie mogli sami je formułować rozwijając przy tym twórcze myślenie i umiejętność dostrzegania problemów⁵⁵.

W sytuacji, gdy celem kształcenia staje się uformowanie w umysłach ucznia odpowiedniej wiedzy, wynikającej z wymiany doświadczeń pomiędzy uczestnikami procesu dydaktycznego, można wykorzystać cechy charakte-

⁴⁹ B e d n a r e k, L u b i n a, *Kształcenie na odległość*, s. 171.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Wybrane biblioteki wirtualne dostępne są na stronie Federacji Bibliotek Cyfrowych (<http://fbc.pionier.net.pl/owoc>).

⁵² np. *Wolne Podręczniki*, [online:] <http://wiki.wolnepodreczniki.pl>, *Wolne Lektury*, [online:] <http://wiki.wolnepodreczniki.pl>, *Czytamy słuchając*, [online:] <http://wiki.wolnepodreczniki.pl>, [dostęp: 2013-02-27].

⁵³ D. B e r n a c k a, *Od słowa do działania. Przegląd współczesnych metod kształcenia*, Warszawa 2001, s. 88.

⁵⁴ Por. tamże, s. 89.

⁵⁵ Por. tamże, s. 91.

rystyczne metody e-dyskusji (prowadzonej w sposób synchroniczny bądź asynchroniczny przy użyciu elektronicznych narzędzi komunikacyjnych)⁵⁶.

„Zgodnie z konstruktywistycznym założeniem dotyczącym uczenia i nauczania, student *online* uczy się, poprzez wykonywanie indywidualnych lub grupowych zadań, każdorazowo korzystając z wiedzy i doświadczeń innych uczestników kursu. Dlatego najważniejszym elementem procesu nauczania zdalnego jest dyskusja. Konstruowanie spójnego obrazu świata wymaga efektywnego porozumiewania się. Język organizuje nasze myślenie, jednak dopiero publiczna artykulacja problemu i pomysłów dotyczących jego rozwiązania znacznie poprawia efektywność całego procesu uczenia się i współdzielenia wiedzy”⁵⁷. Oprócz tego metoda ta pozwala na rozwijanie umiejętności koniecznych do poprawnego funkcjonowania w społeczności (w tym wypadku wirtualnej), w której odbywa się zorganizowana wymiana myśli i poglądów uczestników w zakresie danego problemu (powstałego np. w wyniku analizy zachowań bohaterów literackich), respektowanie wypowiedzi innych uczniów i konfrontowanie ich z własnymi poglądami (z zachowaniem zasad netykiety), co prowadzi do sprecyzowania zbioru własnych przekonań i poglądów na otaczającą rzeczywistość – jest to bowiem jeden z ważniejszych elementów polonistycznej edukacji⁵⁸. „Wartości dydaktyczno-wychowawcze tej metody wynikają stąd, że wymaga ona od uczniów nie tylko odpowiedzi krótkich, lecz także wypowiedzi rozwiniętych i wartościujących, merytorycznego uzasadnienia swojego stanowiska oraz jasnego i zwięzłego przedstawienia własnych poglądów. Ze względu na sposób pracy dyskusja wytwarza więź grupową, uczy zespołowego rozwiązywania problemów oraz wartościowania wypowiedzianych opinii i twierdzeń. Metoda ta pozwala wzbogacać znany już materiał o nowe treści, porządkować go, syntetyzować i utrwaląć, a przede wszystkim rozwijać umiejętność samodzielnego formułowania dłuższych wypowiedzi, obrony własnych poglądów i opinii”⁵⁹.

Ewa Lubina zauważyła, że w „kształceniu na odległość powinno się mówić o uczeniu się, samodzielnym studiowaniu, grupowym wypracowaniu określonych projektów i interakcji”⁶⁰. Teza ta wiąże się zatem bezpośrednio

⁵⁶ Por. tamże, s. 102.

⁵⁷ Por. S t a n i s ł a w s k a, *W poszukiwaniu optymalnego modelu kształcenia przez Internet*, s. 3.

⁵⁸ Por. B e r n a c k a, *Od słowa do działania*, s. 105.

⁵⁹ B e d n a r e k, L u b i n a, *Kształcenie na odległość*, s. 164.

⁶⁰ E. L u b i n a, *Konstruktywistyczne i behawioralne aspekty kształcenia zdalnego*,

z problemowym sposobem kształcenia, które implikuje dobór odpowiednich e-metod samodzielnego dochodzenia do wiedzy. Zgodnie z tym stanowiskiem elementami składowymi metod problemowych powinny być: „eksperyment, doświadczenie, działanie, poszukiwanie pozwalające tworzyć w mózgu zindywidualizowane struktury poznawcze”⁶¹. W klasycznej metodzie problemowej można wyodrębnić cztery istotne elementy. Pierwsze z nich to wytworzenie sytuacji problemowej oraz formułowanie problemów i pomysłów ich rozwiązania⁶². Zgodnie z postulatami konstruktywizmu, problem powinien być skoncentrowany wokół zestawu jakichś podstawowych pojęć, uwzględniającego punkt widzenia samej osoby uczącej się. „Druga zasada dotyczy organizowania nauczania wokół jakichś podstawowych pojęć. Mogą to być problemy, pytania czy sytuacje. Uczniowie bardziej angażują się w zagadnienia prezentowane całościowo. Dla wielu osób uczących się budowanie całości z bardzo szczegółowych zagadnień omawianych odrębnie jest wielką trudnością. Kolejna zasada jest chyba najbardziej definicyjna ze względu na założenia konstruktywizmu. Oto postuluje się poszukiwanie i docenianie uczniowskiego punktu widzenia w procesie kształcenia. Świadomość uczniowskiej wiedzy potocznej (osobistych punktów widzenia i przekonań) pozwala nauczycielom na osadzanie czynności uczenia się bardziej w kontekście wiedzy uczniów, będą one wtedy dla nich bardziej znaczące”⁶³.

Swego rodzaju podtypem klasycznej e-metody problemowej, która umożliwia samodzielne przyswajanie wiedzy, jest metoda przypadków. Jej zasadniczym elementem jest studium danego przypadku, analiza którego (według przygotowanych wcześniej przez nauczyciela pytań i wskazówek i prowadzona w sposób indywidualny lub grupowy przy użyciu elektronicznych narzędzi komunikacyjnych) staje się podstawą do formułowania potencjalnych jego rozwiązań⁶⁴. Metodę tę można wykorzystać w procesie motywowania osób uczących się do świadomego odbioru tekstów kultury i zaproponować ją uczniom przed przystąpieniem do omawiania wybranego utworu, w którym bohaterowie postawieni są w nietypowej sytuacji problemowej. „Po prze-

„e-mentor” 2005, nr 1, [online:] http://www.e-mentor.edu.pl/artukul_v2.php?numer=8&id=111, [dostęp: 2013-02-19].

⁶¹ Tamże.

⁶² Por. O k o ń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, s. 262.

⁶³ Por. S. D y l a k, *Konstruktywizm jako obiecująca perspektywa kształcenia nauczycieli*, [online:] <http://www.cen.uni.wroc.pl/teksty/konstrukcja.pdf>, s. 6, [dostęp: 2013-03-09].

⁶⁴ Por. O k o ń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, s. 150.

analizowaniu przypadku z lektury i dyskusji nad problemem, można zaproponować przeczytanie książki celem poznania prawdziwego rozwiązania tego problemu. Takie zastosowanie metody niesie w sobie funkcję diagnostyczną, pozwala rozpoznać zainteresowania uczniów, stan ich wiedzy na dany temat i zasób doświadczeń, które można wykorzystać do projektowania kolejnych lekcji z lekturą⁶⁵.

Bezpośredni związek z klasyczną e-metodą problemową ma e-projekt edukacyjny, który uwzględnia takie zjawiska, jak: „działania praktyczne, problemowość, powiązanie z rzeczywistością”⁶⁶. W odniesieniu do odmiany tradycyjnej tej metody realizacja projektu edukacyjnego ulega pewnym modyfikacjom. Przede wszystkim różnice te odnoszą się do sposobów komunikacji między uczestnikami, której forma, w przypadku e-kształcenia, wynika z możliwości elektronicznych narzędzi komunikacyjnych⁶⁷. Podobnie zresztą rzecz wygląda w odniesieniu do prezentacji osiągnięć uczestników e-projektu, która najczęściej przybiera postać strony WWW, blogu czy podcastu. Metoda projektu edukacyjnego (wykorzystująca grupową formę pracy) uwzględnia konstruktywistyczną koncepcję społecznego wymiaru edukacji. Stanowi bowiem „doskonałą szkołę komunikacji społecznej, pewien test relacji interpersonalnych opartych nie na zasadzie odgraniczania postaci, lecz ich integracji w procesie kreacji”⁶⁸. Doskonałym przykładem realizacji e-projektów edukacyjnych w szkolnictwie niższego szczebla może być *eTwinning*⁶⁹, który od 2004 r. promuje europejską współpracę szkół z wykorzystaniem mediów elektronicznych.

Wariantem projektu edukacyjnego, który został opracowany w 1995 r. na Uniwersytecie Stanowym w San Diego, jest *WebQuest* – metoda, która w „całości została [...] oparta na założeniach konstruktywizmu i stanowi dobry przykład konstruktywistycznego zastosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych w kształceniu uczniów i dorosłych, wykorzystującego Internet

⁶⁵ Por. tamże.

⁶⁶ M. R a t a l e w s k a, W. P r z y b y ł a, *Metoda projektowa w kształceniu e-learningowym*, w: *Technologie informacyjne w warsztacie nauczyciela*, red. J. Migdałek, W. Folta, Kraków 2010, s. 161.

⁶⁷ Por. E. L u b i n a, *Zastosowanie metody projektu w edukacji na odległość*, [w:] *Edukacja techniczna i informatyczna: kreowanie nowoczesnego modelu kształcenia*, red. M. Kajdasz-Aouil, A. M. Michalski, E. Podoska-Filipowicz, Bydgoszcz 2005, s. 457.

⁶⁸ R a t a l e w s k a, P r z y b y ł a, *Metoda projektowa w kształceniu e-learningowym*.

⁶⁹ *eTwinning*, [online:] <http://www.etwinning.pl>, [dostęp: 2013-03-19].

i jego zasoby”⁷⁰. Metoda ta jest nastawiona na czynności ucznia związane głównie z wyszukiwaniem (ukierunkowanym przez nauczyciela), selekcją i przetwarzaniem informacji, z których większość „pozyskiwana jest w sposób interaktywny i pochodzi z zasobów internetowych”⁷¹, a także z odkrywaniem i ewaluacją własnych działań. *WebQuest* posiada stałą strukturę, w skład której wchodzi następujące elementy: wprowadzenie, zadanie, proces, źródła, ewaluacja, konkluzja. E-nauczyciel jest zobowiązany zaprezentować we wprowadzeniu główny problem, nad którym będzie przebiegać praca [...] i dostarczać „niezbędnych informacji kontekstowych dotyczących jego tła i uwarunkowań w taki sposób, by angażować u uczących się różne sposoby myślenia (odwołując się zarówno do emocji, jak i argumentów racjonalnych; wykorzystując treści i idee nośne dla młodzieży, czasem kontrowersyjne; wzbudzające zainteresowanie, np. poprzez zagadkę do rozwiązania)”⁷².

W części odnoszącej się do zadania konieczne jest określenie formy, jaką przyjąć ma jego końcowy rezultat. Może to być m.in. „budowanie witryny internetowej, tworzenie prezentacji multimedialnej, biuletynu internetowego, wirtualnej galerii [...]”⁷³. Bardzo szczegółowo omówione etapy działań poszczególnych grup zadaniowych (np. biografów, naukowców, dziennikarzy, detektywów) powinny zostać opisane w części odnoszącej się do procesu. Wszystkie czynności, jakie e-uczeń będzie wykonywał w trakcie trwania *WebQuestu*, skupione są wokół bazy linków internetowych opracowanych przez e-nauczyciela i umieszczonych w składniku dotyczącym źródeł. Ostatnim elementem w metodzie *WebQuest* jest konkluzja, w której najważniejsze miejsce zajmuje e-dyskusja o przebiegu i rezultatach zadań poszczególnych grup, wpływająca na dalsze poszukiwania i rozszerzanie problemów badawczych e-uczniów⁷⁴.

Kolejną e-metodą samodzielnego dochodzenia do wiedzy jest **e-gra dydaktyczna**, która określona jest jako: „rodzaj metod nauczania należących do grupy metod problemowych i organizujących treść kształcenia w modele rze-

⁷⁰ M. S z a f r a n i e c, *WebQuest jako interaktywna metoda kształcenia uczniów i dorosłych na odległość*, w: *e-polonistyka*, red. A. Dziak, S. J. Żurek, Lublin 2009, s. 241.

⁷¹ M. S z a f r a n i e c, E. W y s ł u c h - K w a ś n y, *Geneza, definicja i właściwości WebQuestu*, [w:] *InterEOL – Edukacja Interkulturowa OnLine. Podręcznik*, Gliwice 2006, s. 116.

⁷² Tamże, s. 245.

⁷³ S z a f r a n i e c, *WebQuest jako interaktywna metoda kształcenia uczniów i dorosłych na odległość*.

⁷⁴ Por. tamże.

czywistych zjawisk, sytuacji lub procesów w celu zbliżenia procesu poznawczego uczniów do poznania bezpośredniego dzięki dostarczeniu okazji do manipulowania modelem”⁷⁵. Powyższa analiza wskazuje zatem, że metoda ta spełnia założenia teorii konstruktywizmu o społecznym wymiarze oraz aktywnym udziale w procesie kształcenia ucznia, który w trakcie pracy nabywa m.in. następujących umiejętności: analizowanie sytuacji, podejmowanie decyzji, planowanie działań, współpraca i komunikowanie się z uczestnikami e-procesu dydaktycznego, argumentowanie i negocjowanie, poszukiwanie informacji niezbędnych do podejmowania decyzji (korzystając przy tym z różnych źródeł informacji), obserwowanie skutków podjętych decyzji i wprowadzanie odpowiednich korekt w przypadku zmiany warunków decyzyjnych⁷⁶. Podział e-gier dydaktycznych będzie analogiczny do ich ekwiwalentów tradycyjnych i sprowadza się do metod symulacyjnych, których przebieg oparty jest na opracowanych wcześniej scenariuszach postępowania oraz do nieustrukturyzowanych działań dramowych, pozbawionych z góry narzuconego porządku czynności⁷⁷. Pierwszy zestaw e-gier dydaktycznych opiera się przede wszystkim na symulacji, która staje się modelem rzeczywistości. Pozwala ona na „analizowanie zjawisk (procesów) w bezpiecznych warunkach, bez ponoszenia konsekwencji, jakie zdarzają się w realnych sytuacjach życiowych [...]”⁷⁸. Wśród nich wyróżnić można: e-gry symulacyjne, e-gry decyzyjne, e-metodę biograficzną oraz e-inscenizację. W przypadku drugiej formy e-gier dydaktycznych (podobnie jak w przypadku e-inscenizacji), opartej na klasycznej dramie, należy koniecznie podkreślić istnienie pewnych ograniczeń w jej realizacji (w stosunku do tradycyjnej formy tych metod), które wynikają ze specyfiki e-kształcenia ograniczającej intensywność kontaktów bezpośrednich między uczestnikami procesu dydaktycznego. Wśród nich można wyróżnić następujące odmiany: e-rola, e-rozmowa, e-wywiad, e-improwizacja, e-list, e-pamiętnik.

Wyżej omówione kategorie metod e-kształcenia opierają się przede wszystkim na aktywności poznawczej ucznia, która może mieć charakter reproduktywny (jak w przypadku metod asymilacji wiedzy) lub opierać się na procesie rozwiązywania problemów (jak w przypadku metod samodziel-

⁷⁵ B e r n a c k a, *Od słowa do działania*, s. 156.

⁷⁶ Por. tamże, s. 157.

⁷⁷ Por. tamże, s. 158.

⁷⁸ Por. tamże, s. 160.

nego dochodzenia do wiedzy)⁷⁹. Okoń zauważa jednak, że: „[...] człowiek zarówno poznaje rzeczywistość, jak ją przeżywa emocjonalnie i ocenia. Te przeżycia i oceny są integralnie powiązane z doznaniem intelektualnym, lecz nie są z nimi tożsame. Ich waga polega na tym, że one w końcu przesadzają o tym, jakie cele życiowe ktoś sobie wyznacza i jakim ideałem naprawdę jest wierny”⁸⁰.

To założenie jest współmierne z celami polonistycznego kształcenia, w którym, poprzez kontakt z tekstem kultury, przekazuje się uniwersalne wartości (takie jak dobro, prawda czy piękno), wskazując przy tym jednocześnie na źródła konfliktów, w jakie wikłane są często wyżej wymienione wartości (np. konflikt równości i wolności, sprawiedliwości i miłosierdzia)⁸¹. Podejmowanie tego rodzaju tematyki w polonistycznym e-kształceniu wiąże się bezpośrednio z celami wychowawczymi, jakie przed nim stoją. Ryszard Ta-deusiewicz, podejmując próbę analizy zjawiska tzw. e-wychowania, stwierdził: „Potrafimy bardzo sprawnie przekazywać przy użyciu środków informatycznych nauczane treści, natomiast całkowicie ignorujemy przy tym wychowawczą warstwę procesu kształcenia. Tymczasem jedność nauczania i wychowania była, jest i powinna być jednym z podstawowych paradygmatów każdej edukacji”⁸².

Podobne stanowisko zaprezentował Janusz Morbitzer, który – powołując się na założenia Marshalla McLuhana – zwrócił uwagę, że media uczestniczą w e-procesie dydaktycznym na dwóch płaszczyznach. Pierwsza z nich to relacja człowiek–maszyna, wynikająca ze sposobu wykorzystania mediów, np. w procesie kształcenia. Implikuje ona takie postawy, jak: „krytycyzm, selektywny odbiór, twórcza aktywność”⁸³. Łatwo zatem dostrzec, że kształtowaniu tych postaw i wartości poznawczych służą w przeważającej mierze opisane już powyżej e-metody (np. e-dyskusja, e-projekt dydaktyczny czy *WebQuest*). Druga relacja, określająca wpływ mediów elektronicznych na postawy e-ucznia, to zależność media–człowiek, w ramach której kształ-

⁷⁹ Por. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki*, s. 254-255.

⁸⁰ Tamże, s. 268.

⁸¹ Por. *Podstawa programowa z komentarzami. Tom 2. Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum*, s. 48.

⁸² R. Ta-deu-sie-wi-cz, *Problemy wychowawcze wylaniające się w związku z coraz powszechniejszym korzystaniem z technologii informacyjnych w nauczaniu*, [w:] *Technologie informacyjne w warsztacie nauczyciela*, red. J. Migdałek, M. Zajac, Kraków 2008, s. 15.

⁸³ J. Morbitzer, *Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiczne*, Kraków 2007, s. 262.

tuje się świat wartości osoby uczącej się poprzez kreowanie autorytetów i idoli⁸⁴.

W e-kształceniu środowiskiem, w którym funkcjonują uczniowie jako społeczność (w jej ramach nawiązują się prawdziwe relacje międzyludzkie, będące zawsze w ścisłym związku z systemem wartości danego człowieka), jest Internet. W związku z tym konieczne wydaje się ukazywanie sposobów obecności wyżej wspomnianych wartości właśnie w przestrzeni wirtualnej (można czynić to w odniesieniu do wartości prezentowanych w tekstach kultury konfrontując je z własnymi zasadami postępowania⁸⁵). I tak na początek warto skupić się na prawdzie, która jest jedną z podstawowych kategorii aksjologicznych w edukacji, a w przypadku Internetu „dotyczy przede wszystkim prawdziwości informacji dostępnej w zasobach sieciowych”⁸⁶. Należy także w e-dyskusjach podejmować zagadnienia kształtowania własnego wizerunku i zagrożeń wynikających z zafałszowania rzeczywistego obrazu samego siebie lub innych. Wartością najczęściej kojarzoną z Internetem jest wolność, a wraz z nią odpowiedzialność za własne działania (nie tylko w przestrzeni wirtualnej).

„Jeżeli zatem chcemy przygotować ucznia do roli użytkownika – kreatora wolności odpowiedzialnej, to musimy osadzić dialog edukacyjny w horyzontach aksjologicznych. Będzie to [...] „wolność do” – wolność do samorozwoju, wolność do pełnego rozkwitu jednostki, wolność do tworzenia nowych wartości. Odpowiedzialna wolność zakłada, że ograniczenia wynikają nie z zawężenia obszaru wolności, ale z rozszerzania obszaru odpowiedzialności”⁸⁷.

Omówione do tej pory e-metody służyły bądź przybliżaniu osobom uczącym się świata poznania i uczynienie tej wiedzy treścią ich osobistego życia, bądź wyposażeniu w system wartości, który umożliwi dokonywanie wyborów w życiu⁸⁸. Jednak „wszystkie te metody zbyt mało zajmują się tą stroną osobowości wychowanków, która decyduje o wpływie człowieka na rzeczywistość. Wpływ ten wywiera człowiek przede wszystkim przez swoją pracę jako działalność skierowaną na rzeczy i ludzi z zamiarem dokonania w nich

⁸⁴ Tamże.

⁸⁵ Por. O k o ń, *Wprowadzenie do dydaktyki*, s. 270.

⁸⁶ M o r b i t z e r, *Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiczne*, s. 267.

⁸⁷ Tamże, s. 270.

⁸⁸ Por. O k o ń, *Wprowadzenie do dydaktyki*.

przewidywanych zmian”⁸⁹. Umiejętności te mogą być kształtowane poprzez stosowanie w procesie dydaktycznym **e-metod praktycznych**. Wśród nich wyróżnić można odmianę ćwiczebną oraz realizacji zadań wytwórczych⁹⁰. Pierwsza to grupa takich czynności dydaktycznych, które umożliwiają – stosując zasadę wiązania teorii z praktyką – kształtowanie „umiejętności i nawyków, niezbędnych przy wykonywaniu różnych zadań”⁹¹. W przypadku e-kształcenia polonistycznego umiejętności te będą wiązały się przede wszystkim z odbiorem tekstów kultury, ich analizą i interpretacją oraz tworzeniem własnych wypowiedzi. Zatem zadania (umieszczane np. na platformach edukacyjnych do indywidualnego bądź grupowego rozwiązania), jakie będzie opracowywał e-nauczyciel – uwzględniając założenia teorii konstruktywistycznej o aktywnej postawie osoby uczącej się w dochodzeniu do wiedzy i umiejętności – będą zawierały takie polecenia, jak: „sklasyfikuj, uporządkuj, analizuj, postaw hipotezę; utwórz; skonstruuj itp.”⁹².

Grupa metod realizacji zadań wytwórczych w przypadku e-kształcenia polonistycznego powinna w przeważającej mierze skupić się na relacji uczeń–tekst kultury i odnosić się do działań twórczych polegających na współtworzeniu. W tradycyjnym systemie edukacji popularyzatorem tego rodzaju czynności dydaktycznych jest Stanisław Bortnowski, który zauważył, że aby uczniowie zrozumieli tekst kultury „należy spowodować, by sami stali się nawiedzonymi poprzez powtórkę aktu kreacji”⁹³. I tak w ramach współtworzenia istnieje opcja, w której e-uczniowie samodzielnie tworzą utwór literacki⁹⁴, scenariusz filmu lub sztuki teatralnej, reportaż itp. Innym pomysłem w tej kategorii metod będzie e-parafraza lub e-pastisz utworu literackiego, np. skonstruowanie na podstawie danego utworu poetyckiego opowiadania lub innej formy wypowiedzi, ewentualnie opatrzonej dodatkowymi elementami, które oferują narzędzia technologii informacyjnej, jak np. dźwięk, obraz, animacja. Odmianą tej e-metody pracy z tekstem kultury będzie e-pusta kartka, której wersję tradycyjną proponuje Bortnowski. Polega ona na sformułowaniu polecenia odnoszącego się do dowolnego tekstu kultury

⁸⁹ Tamże, s. 271.

⁹⁰ Tamże, s. 271-274.

⁹¹ Tamże, s. 272.

⁹² D y l a k, *Konstruktywizm jako obiecująca perspektywa*.

⁹³ S. B o r t n o w s k i, *Jak uczyć poezji?*, Warszawa 1998, s. 160.

⁹⁴ W tym celu uczniowie mogą wykorzystać darmowe oprogramowanie *Rymówka 1.0*, które umożliwi wyszukanie rymów dla danego słowa.

brzmiącego „Piszcie, o czym chcecie”⁹⁵. Rezultaty tych działań mogą być przydatne w dalszej części postępowania wobec danego utworu. Pomocne w rozumieniu zawłości tekstów kultury mogą być także e-metody polegające na przenoszeniu ich struktury do postaci obrazowej⁹⁶. Można uczynić to za pomocą prostego oprogramowania służącego do tworzenia grafiki, np. *Paint* czy *Gimp*. Najbardziej efektywnym sposobem pracy będzie tu skonstruowanie komputerowej mapy myśli (np. za pomocą aplikacji *FreeMind* lub *XMind*) lub zbudowanie osi czasu (za pomocą aplikacji *Calizo*) ukazującej „przede wszystkim następstwo czasu i świetnie sprawdza się tam, gdzie mamy do czynienia z chronologią wydarzeń”⁹⁷. Zatem idealnie e-metoda ta będzie spełniać się w przypadku analizy i interpretacji dłuższych tekstów literackich.

*

Powyższa analiza pozwala na postawienie tezy, że proces kształcenia polonistycznego może być prowadzony z wykorzystaniem technik kształcenia na odległość. W niniejszym artykule poświęcono jedynie uwagę formom i metodyce oraz ich cechom charakterystycznym dla edukacyjnej przestrzeni wirtualnej. Należy jednak podkreślić, że w trakcie kształcenia nie można pominąć pozostałych elementów polonistycznego procesu dydaktycznego (takich jak: pozycja ucznia i nauczyciela, założenia teoretyczne, cele i treści kształcenia, zasady dydaktyczne, środki dydaktyczne i formy oceniania), które także należy dostosować do cech dystynktywnych e-kształcenia.

BIBLIOGRAFIA

- B e d n a r e k J., L u b i n a E.: *Kształcenie na odległość. Podstawy dydaktyki*, Warszawa 2008.
- B e r n a c k a D.: *Od słowa do działania. Przegląd współczesnych metod kształcenia*, Warszawa 2001.
- B o r t n o w s k i S.: *Jak uczyć poezji?*, Warszawa 1998.

⁹⁵ S. B o r t n o w s k i, *Przewodnik po sztuce uczenia literatury*, Warszawa 2005, s. 396.

⁹⁶ Por. tamże, s. 264.

⁹⁷ Tamże, s. 36.

- B o r t n o w s k i S.: Przewodnik po sztuce uczenia literatury, Warszawa 2005.
- D y l a k S.: Konstruktywizm jako obiecująca perspektywa kształcenia nauczycieli, [online:] <http://www.cen.uni.wroc.pl/teksty/konstrukcja.pdf>, [dostęp: 2013-03-09].
- J u s z c z y k S.: Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów, Toruń 2002.
- K w i a t k o w s k a W.: Sztuka prowadzenia wykładów w Sieci, w: Technologie informacyjne w warsztacie nauczyciela, red. J. Migdałek, W. Folta, Kraków 2010.
- Leksykon e-nauczania, red. R. Tadeusiewicz, R. S. Choraś, R. Rudowski, Łódź 2007.
- L u b i n a E.: Konstruktywistyczne i behawioralne aspekty kształcenia zdalnego, „e-mentor” 2005, nr 1, [online:] http://www.e-mentor.edu.pl/artukul_v2.php?numer=8&id=111, [dostęp: 2013-02-19].
- L u b i n a E.: Zastosowanie metody projektu w edukacji na odległość, [w:] Edukacja techniczna i informatyczna: kreowanie nowoczesnego modelu kształcenia, red. M. Kajdasz-Aouil, A. M. Michalski, E. Podoska-Filipowicz, Bydgoszcz 2005.
- M e g e r Z.: Od behawioryzmu do konektywizmu współczesnego e-learningu, „Eduk@cja. Magazyn edukacji elektronicznej” 2012, nr 1, [online:], http://www.wydidab.com.pl/ojs/index.php/eduakcja/article/download/53/34+&hl=pl&gl=pl&id=bl&srcid=ADGEESg8YvXtPQvuoqAG4HUSTq0LJ_aq-Oj_jNFUt0u8GoWLhMcPJ9--jxErzq7nR_pMDSRb4v3HR3PL-Gy72H4L6cY7ywjqaJ1BeixJo471vwGaPwkXEOb81Ipfh3bsfFhOUOfmH7NM&sig=AHIEtbQkzlny98VpvoO4XZO7ELzhp2Kc3g, [dostęp: 2013-03-15].
- M o r b i t z e r J.: Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiczne, Kraków 2007.
- O k o Ń W.: Nowy słownik pedagogiczny, wydanie dziesiąte uzupełnione i poprawione, Warszawa 2007.
- O k o Ń W.: Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Warszawa 2003.
- Podstawa programowa z komentarzami. Tom 2. Język polski w szkole podstawowej, gimnazjum i liceum, [online:] http://www.men.gov.pl/images/stories/pdf/Reforma/men_tom_2.pdf, [dostęp: 2013-03-12].
- R a t a l e w s k a M., P r z y b y ł a W.: Metoda projektowa w kształceniu e-learningowym, [w:] Technologie informacyjne w warsztacie nauczyciela, red. J. Migdałek, W. Folta, Kraków 2010.
- S t a n i s ł a w s k a A. K.: W poszukiwaniu optymalnego modelu kształcenia przez Internet. Metody projektowania kursów zdalnych, [online:] http://puw.pl/sites/default/files/content_files/zasob_do_pobrania/337/referat-kielce-kstanislawskiej.pdf, [dostęp: 2013-03-12].
- S t a n i s ł a w s k a - M i s c h k e A. K.: e-nauczanie, [w:] Kompendium e-Edukacji, [online:] <http://www.czn.uj.edu.pl/kompendium/?q=node/65>, [dostęp: 2013-02-27].
- S z a f r a n i e c M.: WebQuest jako interaktywna metoda kształcenia uczniów i dorosłych na odległość, [w:] e-polonistyka, red. A. Dziak, S. J. Żurek, Lublin 2009, s. 241-250.

- S z a f r a n i e c M., W y s ł u c h - K w a ś n y E.: Geneza, definicja i właściwości WebQuestu, [w:] InterEOL – Edukacja Interkulturowa OnLine. Podręcznik, Gliwice 2006.
- T a d e u s i e w i c z R.: Problemy wychowawcze wyłaniające się w związku z coraz powszechniejszym korzystaniem z technologii informacyjnych w nauczaniu, w: Technologie informacyjne w warsztacie nauczyciela, red. J. Migdałek, M. Zając, Kraków 2008.
- Ż u r e k S. J.: Cyfrowe wyzwania polonistyki, [w:] e-polonistyka 2, red. A. Dziak, S. J. Żurek, Lublin 2012.

POLISH EDUCATION IN THE DIGITAL ENVIRONMENT

S u m m a r y

The article makes an attempt to discuss the problem of polish education using methods and techniques of distance learning. The author makes an effort to consider how to use these forms and methods in polish education.

Słowa kluczowe: edukacja polonistyczna, e-kształcenie, edukacja na odległość.

Key words: polish education, e-learning, distance learning.